

S'UNIONI DE IS COMUNUS PARTE MONTIS E IS BIDDAS SUAS

GONNOSTRAMATZA

Sportellu Linguisticu de Is Comunas de s'Unioni Parte Montis
Progetu "Parte Montis in lingua sarda"
Avisu R.A.S. Tu.Li.S 2024 - L.482/99 e L.R. 22/2018

PARTE 'E MONTIS O MONTÀNGIA FIAT SU NÒMINI MEDIEVALI DE UNA DE IS CURADORIAS DE SU GIUDICAU DE ARBARÈE

S'Unioni de is Comunas Parte Montis est nàscia in su 2007. Sa sea ufitziali cosa sua est in Mòguru. Ndi faint parti is Comunas de Gonnostamatza, Masuddas, Mòguru, Pompu, Siris e de su 2017 su Comunu de Sìmaba puru. Est unu territòriu de unus 110 Km² e nci bivint unus 6.400 pessonis in totu.

GONNOSTRAMATZA, MASUDDAS, MÒGURU, POMPU, SÌMABA E SIRIS

Is ses Comunas de s'Unioni funt totu biddixeddas piticas, cun sèmpiri prus pagu bividoris, a pagu tretu s'una de s'àtera.

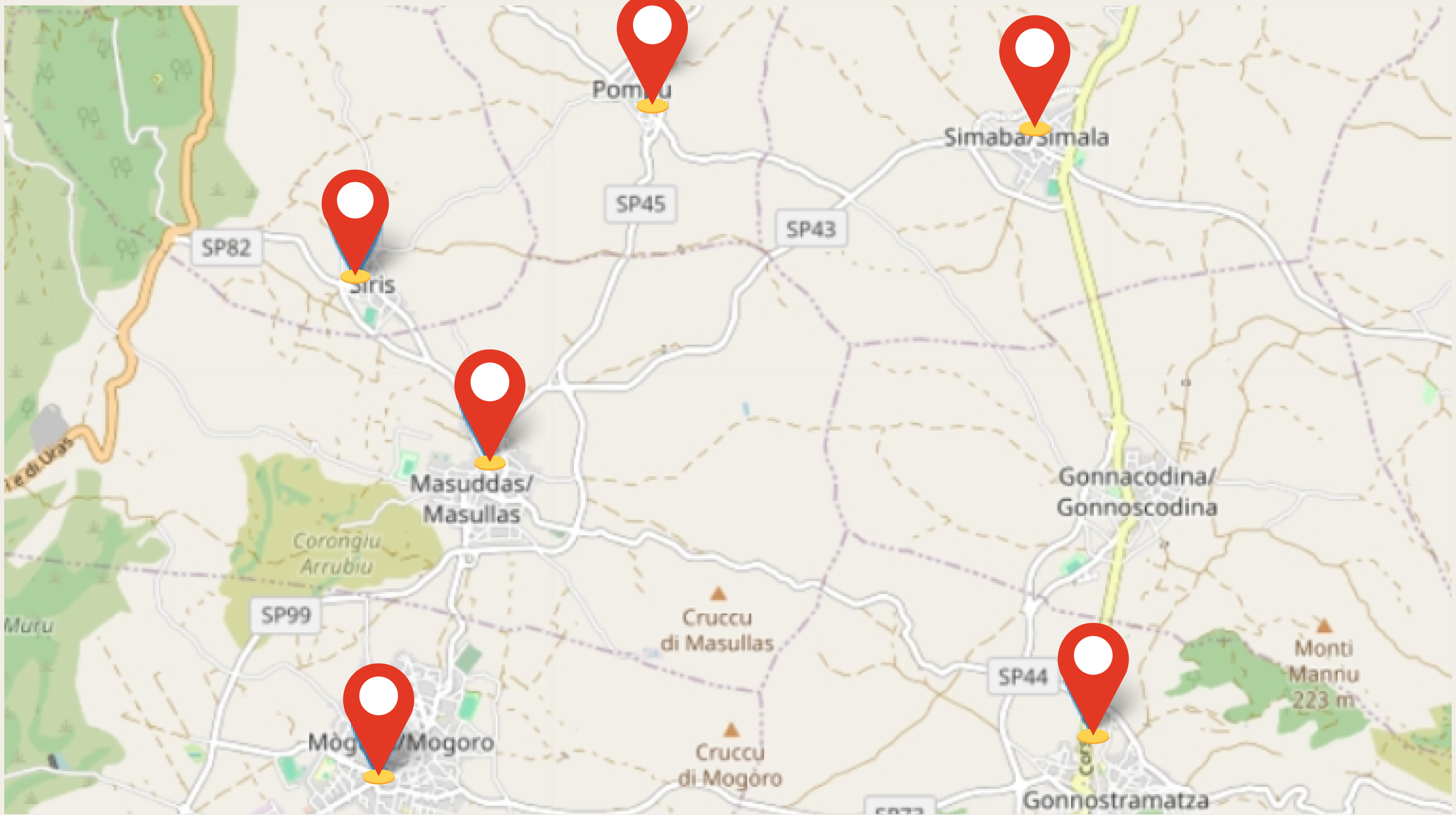
Biddixeddas piticas ma chi tenint unu patrimòniu stòricu-culturali e naturalìsticu mannu in unu territòriu arricu de testimonias archeològicas de època nuraxesa, romana-bizantina e medioevali.

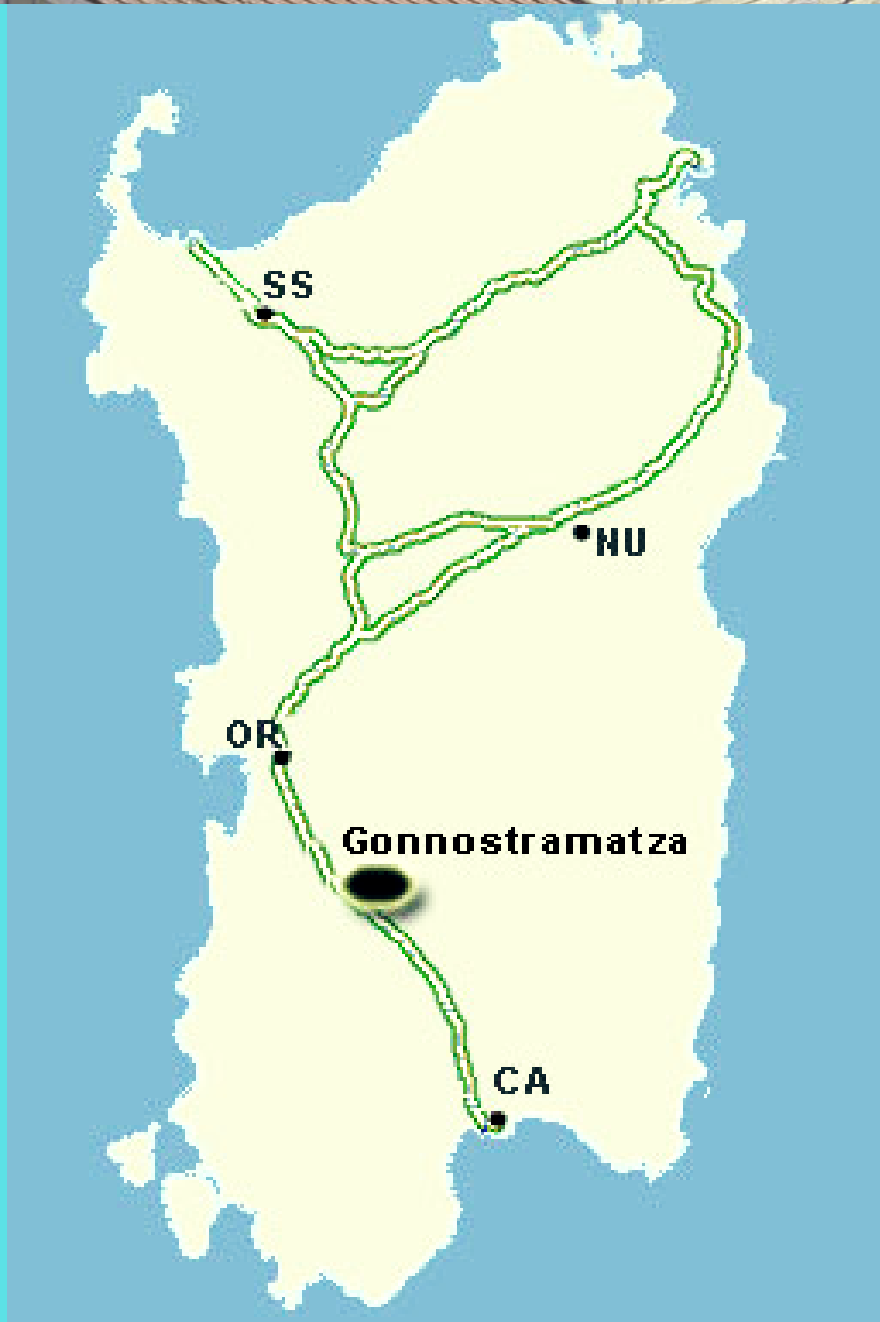
Dònna bidda tenit traditzionis antigas acapiadas a istrintu a su territòriu.

BIDDIXEDDAS PITICAS, A PAGU TRETU S'UNA DE S'ÀTERA . . .

Custus ses Comunas de sa Provìntzia de Aristanis ant postu paris is fortzas issoru e, lassendi a un'ala is làcanas comunalis, tenint interessu mannu a amparai e a avalorai su patrimoniu culturali, istòricu, naturalìsticu e paesagìsticu.

Traballendi a manus de pari e castiendi totus faci a su benidori, ndi bolint bogai a campu is prenda antigas cuadas e circai de aberri caminus nous de svilupu sòtziu-econòmicu po fai cresci su territòriu e fai a connosci su mellus chi nc'est in custu giassu de Sardìnnia.

GONNOSTRAMATZA

- Popolazioni residenti: 784 (01.01.2025 - Istat)
- Superficie: 17,74 kmq
- Artesa: 96 m a suba de su livellu de su mari

SA BIDDA

Gonnos tramatzas est una bidda de Marmidda, in provìntzia de Aristanis, in sa Regioni stòrica de Parte Montis.

Sa bidda de Gonnos tramatzas si pesat in una baddi arrica de bìngias, olivàrius e matas de mèndula.

S'Arriu Mannu chi dd'atraessat dda partzit in duus bixinaus: "*su bixinau mannu*" e "*su bixinadeddu*" e tres pontis permitint de andai de un'ala a s'àtera de sa bidda.

In cussu chi oi est su territòriu comunali de Gonnos tramatzas nci fiat unu tempus sa biddixedda antiga de *Serzela* abbandonada intra de su 1764 e 1775 e oi sparèssia de su totu.

In su coru antigu de sa bidda si pesant is domus típicas campidanesas, sa cresiedda de Santu Antoni e sa crèsia parrochiali intutulada a Santu Miali, patronu de is tramatzesus, innia est allogada sa tàula pintada de Lorenzo Cavarò (de sa crèsia de Santu Pàulu de Serzela), pitori de sa famìlia casteddaja chi in su de XVI sèculus at fatu nasci sa Scola de Stampaci.

SU NÒMINI DE SA BIDDA NDI BENIT DE GONNOS “LOGU” E “TRAMATZU” (*TAMARIS GALLICA*) UN’ERBA CHI CRESCIT MEDA IN CUSTU GIASSU E DIAT A BOLLI NAI “*BIDDA, LOGU DE TRAMATZU*”.

UNU PAGU DE STÒRIA...

Is orìginis de sa bidda funt antigas meda comenti lassant a cumprendi is fraigus e is repertus archeològicus de importu de su tempus nuràgicu, agataus in su territòriu, comenti de sa collana de oru de sa tumba de Bingia ‘e Monti, sa prenda de oru prus antiga agatada in Sardìnnia.

In su de XI sèculus Gonnostramatza fiat su capoluogu de su Parte Montis, in su Regnu de Arbarèe. In su 1388 Lionora de Arbareè aiat firmau pròpiu in Gonnostramatza su tratau de paxi cun Pietro IV de Aragona in presèntzia de is rapresentantis de totu is biddixeddas de a canta.

In època feudali sa bidda fadiat parti de sa Contea de Quirra. Finsas a su de XVII sèculus fiat sa bidda prus populada e prus importanti de Marmidda. De su 1821 a su 1859 intrat in sa Provìntzia de Ìsili in su mandamentu de Mòguru.

CRÈSIAS

SANTU MIALI

Sa crèsia manna de sa bidda est intitulada a Santu Miali. Fraigada a suba de una crèsia prus antiga de su de XV sèculus at mantènniu de su fràigu originali sceti s'àbsidi e sa sagrestia, totu s'àteru est mudau a pustis de is traballus fatus po ammanniai sa crèsia in su 700 e a pustis de àterus acontzus.

SANTU ANTONI

Sa crèsia de Santu Antoni est fraigada in *"su bixinadeddu de is cresieddas"* nau aici ca in custu giassu in antigòriu si pesant tres crèsias: sa de Santu Antoni, sa de Santa Justa e sa de Santu Sebastianu chi a dii de oi non s'agatant prus. Su sestu originali fiat de su 1500 e, mancari nci apant torrau a ponni manu a pustis, est interessanti de su puntu de vista stòricu-artìsticu. A chirru de intru est allogada una stàtua antiga de Santu Antoni de su '700.

SANTU PÀULU IN SERZELA

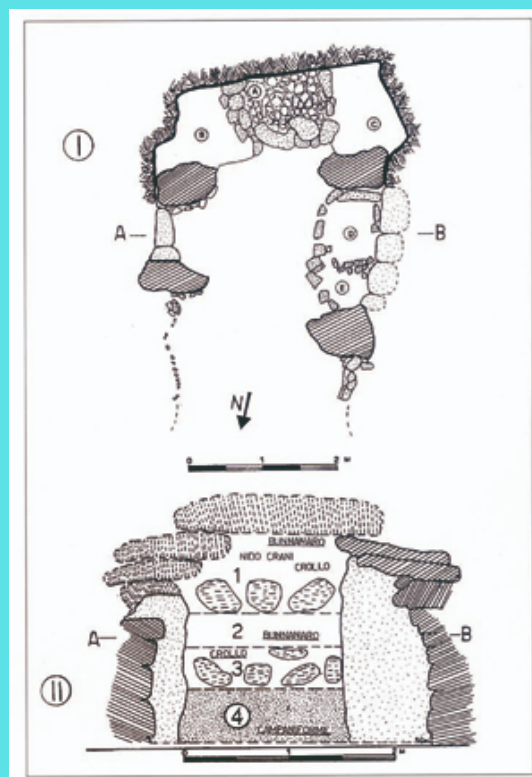
A pagu tretu de sa bidda si pesat cussa chi una tempus fiat sa crèsia manna de sa biddixedda sparèssia de Serzela intitulada a s'apòstulu Pàulu. De interessu artìsticu sa faciada cun su portali de sestu gòticu -aragonesu. De custa crèsia est sa tàula pintada de Nostra Sennora allogada in sa crèsia de Santu Miali. A palas de s'altare, una scritta in in lingua sarda testimòngiat unu fatu tristu: sa bardana de is Morus cumandaus de Barbarossa chi su 5 de abrili de su 1536 aiant sciorrocau sa bidda de Uras.

TÀULA PINTADA

De interessu artìsticu mannu est s'òpera de Lorenzo Cavarò: una tàula manna de altari pintada partzida in tres partis. A peis de Nostra Sennora a suta de su mantu, nc'est scritu a piticu a piticu in carateri gòticu su nòmini de s'autori, s'annu, su mesi e sa dii chi dd'at fata: *"En any MDI es estada feta lò dit retaul per ma(n)s de mestre Lore(n)s Cavarò de Stampas feta a XV de dese(m)ber any de sus dit"*. Restaurada in su 1982 in sa butega de Duilio Tanchis.

SA TUMBA DE BÌNGIA DE MONTI

TUMBA IPOGÈICU-MEGALÌTICA

SA COLLANA DE ORU
AGATADA IN SA TUMBA

In su sartu de Gonnostramatza a unus 2 chilòmetrus de sa bidda agataus su situ archeològicu de **Bìngia de Monti**, innui podeus biri unu nuraxi e una tumba in parti stofada in s'arroca e in parti fraigada cun sa tècnica de su megalitismu.

Sa tumba, chi at scobertu Prof. Atzeni in su 1991, est una testimonia de importu de is diferentis maneras de interrai is mortus in s'època prenuràgica. In custa tumba nci ant agatuu schèletrus meda e, a prus de is àteras cosas, una collana de oru de valori archeològicu mannu, a dii de oi est considerata sa prenda de oru prus antiga agatada in totu sa Sardìnnia, est allogada in su Museu archeològicu natzionali de Casteddu.

INFORMUS

Pratza de Santu Miali -
Gonnostramatza (Or)
(+39) 0783 92587
(+39) 347 6008108
info@turchusemorus.it
<https://www.turchusemorus.it/il-museo/>

MUSEU TURCUS E MORUS

Me in su fàbricu de is primus de su 1800, chi fiat unu tempus su Monti granàticu de sa bidda, est acasagiau oi su **Museu Multimediali Turcus e Morus**. Incingiau in su 2001 e amodernau in su 2015 contat milli annus de bardanas in Sardìnnia po manu de is Turcus e Morus, numenaus e timius de totu sa genti.

Sa bidea de fai unu Museu de custa genia est benida a conca candu ant agatau una làpidi de su de XIII sèculus, allogada in sa cresiedda de Santu Pàulu de Serzela, cun sa scritta **“El 5 de arbili 1515 esti istada isfata sa vila de uras de manu de turcus e morus e fudi capitanu del morus barbarossa”** chi testimòngiat su degollu mannu chi ant fatu in Uras is bàrbarus cumandaus de su pirata Barbarossa.

FESTAS E SAGRAS

Is festas religiosas prus mannas funt sa de **Santu Antoni** de su fogu su 16 e su 17 de gennàrgiu; in sa cresiedda de sartu de Serzela a s'acabbu de su mese de làmpadas, su 28 e su 29, si festat **Santu Pàulu**. Sa bidda fait festa manna po su Patronu, **Santu Miali**, su 29 e su 30 de cabudanni cun manifestatzionis religiosas e tzivilis.

SAGRA DE SU GATOU

Dònna annu sa primu dii de maju si fait una festa religiosa manna po **Santu Giusepi** e sa Pro Loco, a manus de pari cun su Comunu, cuncordat sa sagra de su gatou e sa manifestatzioni artis e mestieri po fai a connosci sa bidda, is traditzionis, is bellesas suas e is produsutus enogastronòmicus tìpicus e cussus de s'artesanau locali.

Saludos bellus de
Gonnosteamatza!

BENVENUTI A GONNOSTRAMATZA
BIENVENUE A GONNOSTRAMATZA
WILLKOMMEN IN GONNOSTRAMATZA
WELCOME TO GONNOSTRAMATZA
BENI BENIUS A GONNOSTRAMATZA